
ФІНАНСИ. ПОДАТКИ. КРЕДИТ

УДК 657.42

В. К. ОРЛОВА,
професор, кандидат економічних наук,
С. М. КАФКА,
доцент, кандидат економічних наук,
завкафедрою

Кафедра обліку і аудиту
Івано-Франківського національного технічного університету нафти і газу,
вул. Карпатська, 15, 76000, Івано-Франківськ, Україна

ВПЛИВ ОБЛІКОВОЇ ПОЛІТИКИ НА БАЛАНСОВУ ВАРТІСТЬ ПІДПРИЄМСТВА

Досліджено особливості впливу облікової політики на вартість підприємства, виявлено та запропоновано вирішення проблемних аспектів оцінювання окремих об'єктів обліку. Встановлено, що оскільки господарські операції відображають в обліку в цінах, які існували на момент їх здійснення, то це забезпечує достовірне визначення фінансового результату діяльності підприємства, проте на його фінансовий стан впливають й інші умови: інвестиційна привабливість підприємства, позиція на ринку, інфляція, надзвичайні події тощо, у результаті чого може змінюватися ціна об'єктів обліку. З'ясовано, чи доцільно відображати такі зміни на рахунках бухгалтерського обліку.

Ключові слова: облікова політика; фінансова звітність; оцінка; господарська операція; об'єкт обліку; достовірність інформації; бухгалтерський облік; теперішня вартість; довгострокові зобов'язання; необоротні активи.

Бібл. 4; табл. 3.

UDC 657.42

VALENTYNA ORLOVA,
Professor, Cand. of Econ. Sci.,
SOFIIA KAFKA,
Associate Professor, Cand. of Econ. Sci.,
Head of the Department

Department of Accounting and Auditing
of the Ivano-Frankivsk National Technical University of Oil and Gas
15, Karpatska St., Ivano-Frankivsk, 76000, Ukraine

IMPACT OF ACCOUNTING POLICIES ON BOOK VALUE OF ENTERPRISE

Peculiarities of the impact of accounting policies on the value of enterprise are researched. Solutions of problematic aspects of the valuation of some items of accounting are revealed and proposed. It is found that since business operations are recorded in prices at the time of transaction, it provides reliable estimates of the financial performance of enterprise. However, its financial position is also affected by other factors: investment attractiveness of enterprise,

© Орлова Валентина Кузьмінічна (Orlova Valentyna), 2018; e-mail: orlovav@ukr.net;
© Кафка Софія Михайлівна (Kafka Sofiia), 2018; e-mail: kafka@i.ua.

its position in the market, inflation, emergencies, etc. As a result, the price of accounting objects can change. It was found out whether it is expedient to reflect such changes in accounting records.

Keywords: accounting policies; financial reporting; valuation; business operation; accounting object; reliability of information; accounting; present value; long-term liabilities; non-current assets.

References 4; Tables 3.

Наша держава ратифікувала Угоду про асоціацію між Україною та ЄС, Угоду між Урядом України та Європейським співтовариством з атомної енергії (Євратом), їх державами-членами та обрала шлях до повноцінного членства в ЄС, яке передбачає гармонізацію вітчизняної законодавчої бази із законодавчою базою цієї організації (в тому числі бухгалтерського обліку і фінансової звітності). Директиви Ради ЄС з регулювання бухгалтерського обліку і аудиту 2013/34/ЄС та 2006/43/ЄС про обов'язковий аудит річної звітності та консолідованої звітності імплементовано Урядом України відповідним планом дій, що потребує детального вивчення міжнародної практики обліку та чинного законодавства нашої країни.

Відповідно до міжнародних стандартів з фінансової звітності та вимог власників, акціонерів, потенціальних інвесторів, інших заінтересованих користувачів, фінансова звітність підприємства повинна мати не тільки набір показників про фінансовий стан, результати діяльності, рух коштів, зміни у капіталі підприємства за звітний період, але й детальний опис тих принципів, методів і оцінок, з використанням яких ця звітність була складена. Нині показники, які представлені у фінансовій звітності, не несуть жодної інформації про те, за допомогою яких методичних прийомів вони були отримані, які облікові оцінки застосовувалися при відображенні об'єктів обліку, а ухвалення правильного і обґрунтованого управлінського рішення можливе тільки за умови ознайомлення з фінансовою звітністю підприємства та обліковою політикою, згідно з якою цю звітність зроблено. На основі сукупності принципів, методів і процедур, які передбачені обліковою політикою, необхідно скласти порядок відображення на рахунках бухгалтерського обліку всіх господарських операцій і правила представлення об'єктів обліку у фінансовій звітності.

На даний час існує багато методик щодо оцінки вартості підприємства [1], серед яких є оцінка на базі даних фінансової звітності, а саме балансу (так звана балансова вартість). При оцінці підприємства на основі даних балансу велике значення має достовірність кожної статті балансу, що, у свою чергу, залежить переважно від способів оцінки об'єктів обліку на дату звітності, а це встановлюється обліковою політикою підприємства (вплив помилок і шахрайства в даному випадку не розглядається, оскільки це не регламентується обліковою політикою підприємства).

Фінансова звітність завжди складалась і нині складається на основі даних бухгалтерського обліку. В бухгалтерському обліку господарські операції відображаються за цінами на дату операції (інших цін у цей момент часу просто не існує). Однак з часом поточні ціни подають інформацію щодо реальної вартості того чи іншого об'єкта обліку недостовірно, тому виникає необхідність отримувати дані про реальну (справедливу) вартість майна, зобов'язання і капітал підприємства

на дату звітності. Проблемним питанням є також порядок відображення і розкриття цілей такого уточнення.

Отримання достовірної інформації про фінансовий стан та вартість підприємства на основі даних фінансової звітності є предметом дослідження сучасних науковців та практиків, адже актуальними є питання створення облікової політики та бухгалтерського обліку таких об'єктів, як необоротні активи, їх переоцінка та безоплатне отримання, оцінювання кредитних операцій тощо.

Проблеми формування, наповнення та реалізації облікової політики вивчали такі вітчизняні науковці, як: Г. Давидов, Т. Барановська, М. Білуха, Ф. Бутинець, С. Голов, С. Дерев'яно, П. Житний, В. Жук, В. Клевець, М. Кужельний, М. Кутер, П. Хомин, В. Швець, Л. Шнейдман та інші. Досить цікавими і ґрунтовними, на нашу думку, є монографії В. Кулика [2], Т. Сторожук [3], М. Пушкаря та М. Щирби [4], присвячені теоретичним і практичним аспектам облікової політики підприємства. Проте, незважаючи на вагомий внесок вітчизняних науковців у дослідження формування облікової політики, її ролі та завдань в управлінні сучасним підприємством, багато питань і досі залишаються дискусійними.

Отже, **мета статті** – дослідити особливості впливу облікової політики на вартість підприємства, зокрема, виявити та запропонувати розв'язання проблемних аспектів оцінювання окремих об'єктів обліку щодо порядку відображення переоцінок на рахунках бухгалтерського обліку і представлення їх у фінансовій звітності як джерела інформації про вартість підприємства.

Практикуючі бухгалтери декілька століть ведуть бухгалтерський облік і складають фінансову звітність для заінтересованих у цій інформації користувачів. До останніх десятиліть у звітності наводилися результати бухгалтерського обліку, тобто залишки на його рахунках. Оскільки зміст і призначення бухгалтерського обліку – виявлення, вимірювання, реєстрація, накопичення, узагальнення, зберігання та передання інформації про діяльність підприємства зовнішнім та внутрішнім користувачам для прийняття рішень, – проблем з оцінкою об'єктів обліку (за справедливою, теперішньою та іншою вартістю) не виникало. Облік завжди здійснювався за поточними цінами на момент операції, за якими подавалась інформація у звітності підприємства. Справедливе бажання власників, акціонерів, потенціальних інвесторів та інших заінтересованих користувачів бачити у фінансовій звітності реальну картину фінансового стану підприємства зумовило необхідність оцінювати статті фінансової звітності за цінами, які існують на момент складання звітності. Проте підкреслимо, що це стосується не цін, які використовують у процесі ведення обліку, а оцінки статей звітності. Такій підхід зафіксовано у багатьох нормативних документах з бухгалтерського обліку. Так, у Положеннях (стандартах) бухгалтерського обліку * П(С)БО 10 “Дебіторська заборгованість” у п. 12 наголошується, що “довгострокова дебіторська заборгованість, на яку нараховуються проценти, відображається в балансі за теперішньою вартістю”. Аналогічне формулювання наведено у П(С)БО 11 “Зобов'язання” у п. 10 **. Ще раз зазначимо, що в наведених прикладах йдеться про використання даних оцінок не у бухгалтерському обліку, а тільки при відображенні у

* Положення (стандарти) бухгалтерського обліку / Міністерство фінансів України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://195.78.68.18/minfin/control/uk/publish/article?art_id=340510&cat_id=293533.

** Там же.

звітності (в балансі). Проілюструємо на прикладах недоцільність використання у бухгалтерському обліку оцінки за теперішньою вартістю.

Ситуація 1: банк надав позику підприємству А в розмірі 1000 грн. під 10% річних на 5 років. Сплату процентів передбачено наприкінці кожного року. Ринкова ставка на аналогічний кредит становить 10%. Розрахунки теперішньої вартості кредиту наведемо в таблиці 1.

Таблиця 1

Розрахунок теперішньої вартості кредиту під 10% річних

(грн.)

Роки	Основний борг (1000 грн.)		Проценти 10% = 100 грн.		Теперішня вартість кредиту (гр. 2 + гр. 4)
	теперішня вартість 1 грн. (10%, 5 років)	теперішня вартість боргу (гр. 1 · 1000 грн.)	ануїтетний фактор (10%, 5 років)	теперішня вартість процентів (гр. 3 · 1000 грн.)	
1	2	3	4	5	6
1-й	0,621	621	0,379	379	1000
2-й	0,683	683	0,317	317	1000
3-й	0,751	751	0,249	249	1000
4-й	0,826	826	0,174	174	1000
5-й	0,909	909	0,091	91	1000

Як бачимо з таблиці 1, за умови, коли процентна ставка кредиту не відрізняється від ринкової, теперішня вартість кредиту дорівнює сумі виданого (отриманого) кредиту. Бухгалтер, якщо навіть не знає про теперішню вартість довгострокової заборгованості, наводить її у звітності правильно, відповідно до вимог стандартів. Проблеми починаються, коли кредит видано (отримано) за ставкою, яка відрізняється від ринкової.

Ситуація 2: кредит видано під 4% річних. Інші умови кредитування залишаються без змін (як у ситуації 1). Розрахуємо теперішню вартість кредиту за даної умови (табл. 2).

Таблиця 2

Розрахунок теперішньої вартості кредиту під 4% річних

(грн.)

Роки	Основний борг (1000 грн.)		Проценти (40 грн.)		Теперішня вартість кредиту (гр. 2 + гр. 4)
	теперішня вартість 1 грн. (10%, 5 років)	теперішня вартість боргу (гр. 1 · 1000 грн.)	ануїтетний фактор (10%, 5 років)	теперішня вартість процентів (гр. 3 · 40 грн.)	
1	2	3	4	5	6
1-й	0,621	621	0,379	152	773
2-й	0,683	683	0,317	127	810
3-й	0,751	751	0,249	99	850
4-й	0,826	826	0,174	69	895
5-й	0,909	909	0,091	36	945

У даній ситуації, якщо відобразити в обліку виданий банком і отриманий підприємством кредит, необхідно зробити такі бухгалтерські проводки (табл. 3).

Таблиця 3

**Бухгалтерські проводки з відображення теперішньої вартості кредиту
в банку і на підприємстві**

(грн.)

Банк		Підприємство	
Виданий кредит		Отриманий кредит	
Дт Кредити видані	– 1000	Дт Гроші	– 1000
Кт Гроші	– 1000	Кт Кредит отриманий	– 1000
Оцінка виданого кредиту за теперішньою вартістю		Оцінка отриманого кредиту за теперішньою вартістю	
Дт Витрати	– 227	Дт Кредит отриманий	– 227
Кт Кредити видані	– 227	Кт Доходи	– 227
Щорічна оцінка кредиту за теперішньою вартістю		Щорічна оцінка кредиту за теперішньою вартістю	
1-й рік		1-й рік	
Дт Кредити видані	– 37	Дт Витрати	– 37
Кт Доходи	– 37	Кт Кредит отриманий	– 37
2-й рік		2-й рік	
Дт Кредити видані	– 40	Дт Витрати	– 40
Кт Доходи	– 40	Кт Кредит отриманий	– 40
3-й рік		3-й рік	
Дт Кредити видані	– 45	Дт Витрати	– 45
Кт Доходи	– 45	Кт Кредит отриманий	– 45
4-й рік		4-й рік	
Дт Кредити видані	– 50	Дт Витрати	– 50
Кт Доходи	– 50	Кт Кредит отриманий	– 50
5-й рік		5-й рік	
Дт Кредити видані	– 55	Дт Витрати	– 55
Кт Доходи	– 55	Кт Кредит отриманий	– 55
Погашення кредиту		Погашення кредиту	
Дт Гроші	– 1000	Дт Кредит отриманий	– 1000
Кт Кредити видані	– 1000	Кт Гроші	– 1000

Як бачимо, при оцінці кредиту за теперішньою вартістю банк показує витрати в розмірі 227 грн., а підприємство – доходи на таку саме суму. Для банку це неотриманий дохід. Можливо, дана інформація є дуже важливою при оцінюванні ефективності діяльності менеджменту банку, але вона спотворює реальну ситуацію: не можна відображати в обліку неотримані доходи. Ще яскравіше це видно в обліку підприємства: воно відображає дохід, який у наступні роки перекривається витратами, яких також не було. Знову ж таки, отримання дешевого кредиту є важливим для оцінки роботи менеджменту, але до чого тут бухгалтерський облік? Розв'язання цієї проблеми просте: теперішню вартість кредиту в бухгалтерському обліку відображати не слід, а у звіті про фінансовий стан показати треба з детальним розкриттям різниці між обліком і звітністю.

Розглянутий приклад досить яскраво демонструє доцільність ведення обліку за цінами на день здійснення господарської операції (історичної собівартості). Результати такого обліку на звітну дату треба подавати у формі бухгалтерського

балансу, дані якого слід трансформувати у звіт про фінансовий стан відповідно до вимог чинних стандартів з детальним розкриттям різниць між даними балансу і звіту про фінансовий стан. Бухгалтерський баланс і звіт про фінансовий стан повинні бути окремими самостійними звітними формами. Щодо стандартів, то, можливо, не випадково Комітет з Міжнародних стандартів бухгалтерського обліку замінює МСБО на МСФЗ (Міжнародні стандарти фінансової звітності) *, в яких наводяться вимоги до кожної статті звітності, у тому числі й до їх оцінки. Проте це не стосується оцінок об'єктів бухгалтерського обліку. Не можна ототожнювати такі принципи бухгалтерського обліку: грошову оцінку та способи оцінки активів, зобов'язань і капіталу на дату балансу. Це різні речі. Запропонований підхід дозволить зберегти бухгалтерський облік і забезпечить достовірне подання інформації щодо фінансового стану підприємства, а це є основою для правильного визначення його балансової вартості.

Головну ідею продемонстровано на обліку довгострокових заборгованостей, але це стосується також інших об'єктів обліку (з урахуванням їх особливостей). Наприклад, якщо розглядати *нефінансові необоротні активи*, то слід, насамперед, брати до уваги, що при їх придбанні (виготовленні) кошти вилучаються з обігу на тривалий період часу, але витрати визнаються в міру отримання доходу від їх використання у формі амортизації. Таким чином, амортизувати потрібно раніше вилучені кошти, а якщо кошти не вилучалися, то і немає об'єкта для амортизації. Різноманітні дооцінки та безоплатне надходження необоротних активів не повинні підлягати амортизації. Якщо розглядати *дооцінку*, то логіка залишається такою самою: в обліку її не слід відображати, а у звіті про фінансовий стан показувати треба, розкриваючи причини і застосовувані методи переоцінки.

Щодо *уцінки та втрати корисності*, то повинен бути такий самий підхід. Однак, якщо уцінку і втрату корисності в обліку відображати, то може виникнути проблема з ПДВ. Ця ситуація не розглядається в Податковому кодексі України (ПКУ) **, але фіскальні органи трактують будь-яке зменшення вартості активів як їх використання для невиробничих цілей, що підлягає оподаткуванню.

З приводу оподаткування податком на прибуток слід звернути увагу на вимоги ст. 138 ПКУ ***, згідно з якою фінансовий результат з метою оподаткування коригується з огляду на наслідки відображення в обліку вимог П(С)БО **** та МСБО *****, а саме: на суму витрат від зменшення корисності або на суму доходів від відновлення корисності основних засобів і нематеріальних активів. До речі, зменшення корисності може бути наслідком помилки при встановленні терміну

* Міжнародні стандарти фінансової звітності (МСФЗ, МСФЗ для МСП, включаючи МСБО та тлумачення КТМФЗ, ПКТ) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/929_010; Міжнародні стандарти фінансової звітності / Міністерство фінансів України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://195.78.68.18/minfin/control/uk/publish/article?showHidden=1&art_id=408095&cat_id=408093&ctime=1423500775962.

** Податковий кодекс України від 02.12.2010 № 2755-17 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>.

*** Там же.

**** Положення (стандарти) бухгалтерського обліку / Міністерство фінансів України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://195.78.68.18/minfin/control/uk/publish/article?art_id=340510&cat_id=293533.

***** Міжнародні стандарти фінансової звітності (МСФЗ, МСФЗ для МСП, включаючи МСБО та тлумачення КТМФЗ, ПКТ) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/929_010.

корисної експлуатації активу, але у будь-якому випадку кошти, витрачені раніше на придбання необоротних активів, повинні бути повністю проамортизовані та виведені з-під оподаткування, тобто включені у витрати діяльності, оскільки ці витрати реально понесені, а це означає, що при визначенні фінансового результату їх потрібно враховувати.

Чи потрібно коригувати оцінку статей звіту про фінансовий стан з датою звітності, підприємство повинно вирішувати самостійно. Викладені міркування слід урахувати при розробці облікової політики підприємства.

Висновки

1. У сучасних умовах господарювання і ведення бізнесу облікова політика є вагомим інструментом управління не тільки обліком, але й результатами фінансово-господарської діяльності та вартості підприємства. При формуванні облікової політики важливо застосовувати комплексний підхід, що передбачає взаємозв'язок між фінансовим і управлінським обліком, вимогами податкового законодавства.

2. Для забезпечення користувачів інформацією щодо реальної вартості активів, зобов'язань і капіталу статті бухгалтерського балансу на дату звітності за необхідності треба переоцінювати, а результати подавати у звіті про фінансовий стан. Різницю між даними бухгалтерського балансу і звіту про фінансовий стан слід розкривати у примітках до звітності.

3. Багаторічна практика майже технічного перенесення результатів бухгалтерського обліку у фінансову звітність є причиною того, що для отримання достовірної інформації про фінансовий стан підприємства пропонується всі зміни в оцінках об'єктів обліку відображати на рахунках бухгалтерського обліку. Це не відповідає змісту і призначенню бухгалтерського обліку і може призвести до його перекручення.

4. В обліковій політиці слід передбачити ведення бухгалтерського обліку за цінами в момент здійснення операції (за історичними цінами). Результати обліку на звітну дату треба наводити в бухгалтерському балансі, а його дані після трансформації у зв'язку з переоцінкою на дату звітності окремих статей за справедливими цінами – надавати у звіті про фінансовий стан, детально розкриваючи причини та обґрунтовуючи використані методи переоцінки. Це збереже бухгалтерський облік від руйнування і дозволить користувачам звітності мати достовірну інформацію щодо фінансового стану підприємства, що забезпечить реальну оцінку вартості підприємства на підставі даних фінансової звітності.

Список використаної літератури

1. *Корягін М.В.* Бухгалтерський облік у системі управління вартістю підприємства: теоретико-методологічні концепції : моногр. — Львів : ЛКА, 2012. — 402 с.
2. *Кулик В.А.* Облікова політика підприємства: набутий досвід та перспективи розвитку : моногр. — Полтава : РВВ ПУЕТ, 2014. — 373 с.
3. *Сторожук Т.М.* Теоретико-методологічні аспекти формування облікової політики підприємств : моногр. — Ірпінь : Національний університет ДПС України, 2011. — 460 с.
4. *Пушкар М.С., Щирба М.Т.* Теорія і практика формування облікової політики : моногр. — Тернопіль : Карт-бланш, 2010. — 260 с.

References

1. Koryahin M.V. *Bukhhalters'kii Oblik u Systemi Upravlinnya Vartistyru Pidpryemstva: Teoretyko-Metodolohichni Kontseptsii* [Accounting in the System of Management of the Value of Enterprise: Theoretical and Methodological Concepts]. Lviv, LKA, 2012 [in Ukrainian].
2. Kulyk V.A. *Oblikova Polityka Pidpryemstva: Nabutyi Dosvid ta Perspektyvy Rozvytku* [Accounting Policies of Enterprise: Experience Gained and Development Prospects]. Poltava, RVV PUET, 2014 [in Ukrainian].
3. Storozhuk T.M. *Teoretyko-Metodolohichni Aspekty Formuvannya Oblikovoi Polityky Pidpryemstv* [Theoretical and Methodological Aspects of Formation of Enterprise Accounting Policies]. Irpin, National University of the STS of Ukraine, 2011 [in Ukrainian].
4. Pushkar M.S., Shchyrba M.T. *Teoriya i Praktyka Formuvannya Oblikovoi Polityky* [Theory and Practice of Accounting Policy Formation]. Ternopil, Kart-blansh, 2010 [in Ukrainian].

*Стаття надійшла до редакції 23 січня 2017 р.
The article was received by the Editorial staff on January 23, 2017.*
